

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Зубар Володимир Михайлович ПОНЯТТЯ ПЕРІОДИЧНОЇ ВЛАСНОСТІ	104
Ігнатенко Сергій Сергійович ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ОСОБОЮ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	108
Калітенко Оксана Михайлівна ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.	112
Калтишев Антон Олександрович ПРАВО НА ОСОБИСТИЙ ГЕРБ ЯК НОВЕ ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	116
Кірсанов Олексій Володимирович ШАХРАЙСТВО ТА ПІДРОБКА ОСОБИСТИХ ДАНИХ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	119
Кліменко Віра Вадимівна ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	122
Коваленко Сергій Олегович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	125
Кривенко Юлія Василівна ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	129
Ксьондзик Юрій Юрійович ДОБРОСОВІСНІСТЬ І ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	131
Левківський Богдан Казимирович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СУДОМ СПОРІВ ЩОДО УЧАСТІ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	137
Майданик Роман Андрійович ПРИНЦИПИ РЕЧОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ (РЕКОДИФІКАЦІЇ) ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	139
Маковій Віктор Петрович ЕКСТРАОРДИНАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТЕМПОРАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	152
Матійко Микола Володимирович ОКРЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	156

2. Кірсанов О. В. Деякі особливості укладання кредитних договорів : міжнародний досвід. *Часопис цивілістики*. 2024. № 55. С. 77-81.

3. Шевчук С. В. Фінансові злочини в умовах цифровізації економіки. *Юридична Україна*. 2022. № 3. URL: <https://yur-ukraine.com/nomer-3-2022/>

Кліменко Віра Вадимівна,
студентка I курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету “Одеська
юридична академія”

Науковий керівник: д.ю.н., проф.,
Харитонов Є. О.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Право власності традиційно вважається одним із найважливіших інститутів приватного права, адже забезпечує стабільність цивільного обороту, економічний розвиток і соціальну безпеку[1, с. 23]. У період війни цей інститут зазнає особливої трансформації, оскільки майно приватних осіб стає вразливим до знищення, переміщення, тимчасового вилучення або неправомірного заволодіння. Для ґрунтовного аналізу сучасних механізмів охорони майна важливо звернутися до римського приватного права, яке сформувало фундаментальні поняття та структури, актуальні й сьогодні.

У римській цивілістиці власність (*dominium*) усвідомлювалася як найповніше речове право, що надавало власнику триєдині правомочності – володіння, користування та розпорядження річчю[4, с. 76]. Її характер визначався як абсолютний, що означало можливість протиставлення права власності будь-якій іншій особі. Задля забезпечення такої абсолютності римське право створило ефективні позовні механізми: віндикаційний позов для повернення речі з чужого незаконного володіння та негаторний позов для усунення перешкод у здійсненні правомочностей власника. Ці інструменти формували основу системи правового захисту й заклали традицію сучасних способів охорони приватної власності[2, с. 44].

В умовах війни особливо відчутним стає розмежування власності та володіння, притаманне римському праву. Власник може бути по-

збавлений фактичної можливості користуватися річчю, однак його титул не зникає, якщо немає юридичних підстав для припинення права.[2, с. 56] Ця логіка дозволяє пояснити сучасний підхід, за яким навіть за умов окупації або руйнування майна приватна особа продовжує залишатися його власником і має право на відшкодування завданої шкоди або відновлення порушеного становища.

Римські юристи приділяли значну увагу проблемі втрати, пошкодження чи знищення речей через події, які особа не могла передбачити чи запобігти. Війна у багатьох випадках розглядалася як непереборна сила (*vis maior*), яка звільняла від відповідальності осіб, що не могли протидіяти обставинам. Однак одночасно римське право забезпечувало захист від дій тих, хто використовував воєнний хаос для привласнення чужого майна. Добросовісність утримувача відігравала ключову роль: *bona fide possessor* мав більше захисту, тоді як *mala fide possessor* підлягав більш суворій відповідальності[3, с. 64]. Це правило дає можливість сучасному праву визначати, як саме повинні вирішуватися спори щодо майна, яке змінило утримувача в умовах безпорядку.

Війна зумовлює також втрату документів, неможливість підтвердити право власності чи безперервне володіння. У римському праві для таких випадків існувала система інтердиктів, що дозволяла захищати фактичне володіння навіть за відсутності доказів титулу. Ця ідея тимчасового захисту фактичного стану стала прототипом сучасних механізмів запобіжного захисту, які використовуються у ситуаціях, коли остаточний розгляд спору є ускладненим або відкладеним через воєнні дії.

Суттєвим у римській традиції є також розуміння співвідношення приватного та публічного інтересу. Держава могла вилучати майно приватних осіб у разі крайньої потреби, проте таке втручання мало бути виправданим і пропорційним. Найважливішим елементом цього процесу була компенсація – формальний або фактичний механізм відшкодування за вилучене майно. Саме ця концепція стала логічною основою сучасних інститутів реквізиції, компенсаційних програм та державних реєстрів пошкодженого майна.

Значну проблему становить також питання визначеності речового статусу майна, яке тимчасово знаходиться поза контролем власника. Римська класифікація речей на *res in commercio* та *res extra commercium* дає можливість осмислити сучасний статус майна, що

стало об'єктом військових дій: воно може тимчасово бути вилученим з обороту, але право власності зберігається, доки не виникають юридичні підстави для його припинення[4, с. 85]. Такий підхід забезпечує правову тяглість і передбачуваність майнового режиму після завершення конфлікту.

Римське право підкреслює, що власність є опорою соціальної стабільності. У воєнних умовах її захист набуває особливого значення не лише для окремих осіб, але й для суспільства в цілому. Збереження прав власників, створення ефективних способів фіксації завданої шкоди, формування механізмів компенсації та відновлення порушених прав – ці елементи є невід'ємною умовою післявоєнної реконструкції та відновлення довіри до правопорядку.

Отже, римська цивілістична традиція не лише окреслює історичний контекст розвитку права власності, а й формує методологічну основу сучасних механізмів його захисту у період війни. Римські принципи непорушності права власності, пропорційності втручання, добросовісності та справедливого відшкодування зберігають актуальність і дозволяють формувати комплексну модель охорони приватних прав у надзвичайних умовах. Саме завдяки цим засадам забезпечується правова визначеність, необхідна для подолання наслідків війни та відновлення правової системи у мирний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова В. І., Баранова Л. М. Основи римського приватного права: підруч. Харків: Право, 2008. 224 с.
2. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право: підруч. для вищ. навч. закл. Київ: МП «Леся», 2014. 240 с.
3. Майданик Р. А., Рябоконь Є. О. (відп. ред.) Римське приватне право: підручник. Київ: Алерта, 2023. 386 с.
4. Підопригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 528 с.